

1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

РЕСПУБЛИКИ ТЫВА
ИМ. А.С.ПУШКИНА

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

№63
(19100)

2018 чылдың
май 29
вторник

Хүннүн үнери — 03:57
Ажары — 20:58
Хүн дурту — 17:01

Садар өртээ хостуг 12+

«Тыва-Экспо-2018. Час».

БАРААННАР КӨВҮДЭЭН

«Айхал» компанияның унтылары.

Эрткен дыштаныр хүннерде Кы-
ылдың Ярыгин аттыг спорт комп-
лекзинге «Тыва-Экспо-2018. Час»
делгелге-ярмарка болуп эрткен.
Тывага Моолдун Убсанур аймааның
хүннери-биле чергелештир бо яр-
марканы организастан.

«Тыва-Экспо-2018. Час» делгелге-
ярмарканың байырлыг ажыдышкынынга
аның Баштыңы Шолбан Кара-оол,
олдун Убсанур аймааның губернато-
Дайвийням Батсайхан киришкеннер.
аның экономиктиг хөгжүлдешинге, кожа
ионнар-биле экономиктиг болгаш өске-
харылзааларны бистиң республикага
ыдарынга ук делгелге-ярмарканың
р-дузасын онзалап демдеглээш, бо
гелге-ярмарка регионнар чергезин-
упустар аразының делгелге-бедик
аже көдүрлүрүн, моол-тыва делгелге
арын Шолбан Кара-оол дыңнаткан.
«Тыва-Экспо» делгелге-ярмарка ийи
тун аразында делгелге болурунун
ин «Тыва-Экспо-2018. Час» салган
болур. Моол өңүктөр өгнү Яры-
спорт комплекзинин чанынга тип,
ангомнун политехниктиг колледжинин
уулдарының бүдүргени барааннарны
а делгел саткан. Өл-шыкка белең
вес хөмдөн болгаш алгыдан кылган
стерни садып алыкчылар элээн хөйүн
ылган.

Тыва-Экспо-2018. Час» делгелге-
аркага ниитизи-биле 20 ажыг бүдү-
елер боттарының бүдүрүп үндүрүп

турар продукциязын делгээннер.

Кызылда «Сибирский рай» деп ком-
пания «Хурага» деп япон доскаарны
көрүкчүлерге бараалгаткан. Ол дос-
каарны иштинде стол, сандай бар. Дос-
каарга сугну куткаш, улуг эвес печка-биле
изиткеш, аңаа таваар чунуп, хөөрежи
олурага, оон артык таалал чок деп,
тыва дылче очулдурага, «Сибирьнин
дываажан ораны» компанияның чингине
директору Анвар Токоев чугаалады.

Минусинск хоорайдан «Тягач-авто»
бүдүрүлгө херим, оруктар, камин дээш
чаьска, соокка белең үрелбес тудуг ма-

териалдарын «Тыва-Экспо-2018. Час» дел-
гелге-ярмаркага делгээн. Ол материал-
дарны Саяногорск хоорайда «Саянмрамор»
бүдүрүлгениң продукциязының артынчызы
үүрмек мрамордан кылып турар. «Бистиң
бо делгелге киржип турар сорулгавыс
ажыл-агыйжы харылзааларны тып алыры»
— деп, «Тягач-авто» бүдүрүлгениң төлээзи
Сергей Ракулов чугаалады.

Барыын-Хемчик кожуунун Аксы-Бар-
лык сумуда «Хомушку» тараачын-фермер
ажыл-агыйжының черлик чыжырганадан
кылган үстү, сиропту хөй кижилер садып
ап турду. Чыжыргана үзү өртең балыын
эмнээринге дыка ажыктыг деп чугаала-
жыр чордулар. Тываның Баштыңы Шол-
бан Кара-оол чыжыргана тарып өстүрүп,
оң кадын болбаазырадыр ажылды Ты-
вага сайзырадыр эгелээшкенин үндүргөн.
«Хомушку» тараачын-фермер ажыл-
агыйжының арга-дуржулгазы база бо
ажылга ажыктыг бооп болур-дур.

Кызылда Тудуг техникумунун студен-
тилеринин демир болгаш ыяштан кыл-
ган бажың эт-херекселдерин ярмаркага
келгеннер элээн хөйүн садып алганнар.
Өөредилге-бүдүрүлгө мастери Роза
Серебрянникованың чугаазы-биле алыр-
га, «Тыва-Экспо» делгелге-ярмаркага
техникум чылдың-на киржип келген, дел-
гелге студентилеринин кылганы эң эки
шынарлыг продукцияны кирип турар.

Республиканың болгаш оон дашкаар
сайгарлыкчыларның ажыл-агыйжы ха-
рылзаалар тып алырының, боттарының
бүдүргөн барааннарын чонга көргүзеринин
болгаш садарының идегелдиг шөлү апар-
ган «Тыва-Экспо» делгелге-ярмарка бо
чылын база чедишкенин эрткен.

Шаңгыр-оол МОҢГУШ.
Арслан АРАКЧААНЫҢ
тырттырган чуруктары.

Өвүнүңүс-шеверлериниң даараан тыва хептери.

Хүннүн медээлери

ХАРЫЛЗААЛАР УЛГАТКАН

Тываның Баштыңы Шолбан Ка-
ра-оолга ТР-ниң каайлы албанының
начальниги Игорь Качеев ол дуга-
йында дыңнаткан.

Каайлы черинин медээзи-биле алыр-
га, республиканың кады садыглашкан
чурттарының саны 6 турганындан, эрт-
кен чылын 11 четкен. Бөгүн оларның
аразында Казахстан, Кыдат, Киргизия,
Гонконг, Моол, Франция, Беларусь,
Швеция, Германия, Италия, Япония бар.
Моон мурнунда Хамаарышпас күрүнелер
демнежилгезинин чурттары-биле кол-
дуунда садыглажып турган болза, ам
ыраккы даштыкы чурттар-биле бараан
саарылгазының деңгели өскөн. Чыл
бурунгаар бараан сөөртүлгезинин ниити
хемчээли 7-ле хуу турган болза, ам ол 18
хуу ашкан.

БАШТАЙГЫ ДЕЛЕГАЦИЯ

«Енисей Сибири» төлөвилелге
стартты берген соонда, регионнар
аразында ажыл-агыйжы бирги аян-
чорукту Хакасияның өөредилге
сайыды Лариса Гимазутина баштаан
делегация кылган.

Красноярскинин экономиктиг шуул-
ганының кол төлөвилелинден аңгыда
адырлар аайы-биле Красноярск
крайның өөредилге яамызының, Тыва
Республиканың өөредилге болгаш эр-
тем яамызының, Хакас Республиканың
өөредилге болгаш эртем яамызының
аразында кады ажалдажылга дугайында
дугуржулгалар чардынган.

Хакасияның өөредилге яамызындан
делегацияның составында профессио-
нал өөредилге болгаш эртем килдизинин
начальниги Наталья Кеберле, килдистин
консультанты Татьяна Зеленецкая бар.
Эртем болгаш өөредилге адырында кады
ажылдажылганың чиге угланышкынна-
ры — сайгарылганың кол темазы болган.
Тыва Республиканың өөредилге болгаш
эртем яамызы «Тыва — өңүктеринге» деп
төлөвилелди таныштырган.

Тыва Республика ордениниң
кавалери, тыва журналистиканың
сайзыралыга үнелеп четпес үлү-
хууун кириген Тыва Республиканың
культуразының алдарлыг аылдак-
чызы

Таан-оол Попанашович
ХЕРТЕКТИҢ

мөчээни-биле холбаштыр Тыва
Республиканың Баштыңы, Тыва Рес-
публиканың Чазаа оң төрелдеринге
болгаш чоок кижилеринге база кол-
легаларына ханы кажыдалын илер-
гейлеп тур. Ол ажыл-херээниң езулуг
профессионалы, биче төрзүн черинин
патриоду, шыңчы дагдыныкчы чораан.

Таан-оол Попанашовичинин дуга-
йында чырык сактышкыннар бистиң
чүректеривиске кезээ мөңгедө артар.

«ШЫН» — ТӨӨГҮЛҮТ СОЛУН

Чагыдылга-2018

«Шын» солуннун 2018 чылдың чагыдылгазы Тываның
почта салбырларында бо хүннерде чоруп турар. Ынчан-
д «Шынны» үезинде чагыдып алырынче республиканың
ак-чоок булуңнарында чурттап турар хүндүлүг чонувусту,
жикчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

ПОЧТА ТАВАРЫШТЫР

Индекс	1 айда	3 айда	6 айда
530 — хуу кижилерге	179,83	539,49	1078,98
730 — организацияларга	189,83	569,49	1138,98

РЕДАКЦИЯДАН БОТТАРЫ КЭЭП
АЛЫР КЫЛДЫР ЧАГЫДАР БОЛЗА

Индекс	1 айда	3 айда	6 айда
11530 — хуу кижилерге	96,00	288,00	576,00
31730 — организацияларга	120,00	360,00	720,00

Хүндүлүг чонувус! «Шын» солунну
үезинде чагыдып номчуңар!

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының тус чер бот-башкарылга органның ажил-чорудулгазын хандыраарына чарыгдалдарны тургузарының нормативтериниң санаашкын методиказын бадылаарының дугайында
2018 чылдың апрель 13 № 182 Кызыл хоорай

Россия Федерациязының Бюджет кодексииниң 136-чүлүн күүседир сорулга-биле, Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының тус чер бот-башкарылга органның ажил-чорудулгазын хандыраарына чарыгдалдарны тургузарының чаңгыс аай хевирин сагыры-биле, Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының тус чер бот-башкарылга органның ажил-чорудулгазын хандыраарына чарыгдалдарны тургузарының нормативтериниң санаашкын методиказын бадылаар.

2. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының тус чер бот-башкарылга органның ажил-чорудулгазын хандыраарына чарыгдалдарны тургузарының нормативтериниң санаашкын чорудар.

3. Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының тус чер бот-башкарылга органның дараазында саң-хөө чылында тус черниң бюджетиниң телевилелин тургузуп тура,

ол ышкаш амгы саң-хөө чылында тус черниң бюджетинге өскерилгелер белеткеп тура, ук нормативтерни барымдаалаар.

4. Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың июль 15-те «Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларының тус чер бот-башкарылга органның хандыраарына чарыгдалдарны тургузарының нормативтериниң санаашкын методиказын база ол ышкаш муниципалдыг районнарның (хоорай округтарының) тус чер бот-башкарылга органның хандыраарына чарыгдалдарны тургузарының нормативтерин бадылаарының дугайында» №443 доктаалын күжүн чидирген деп санаар.

5. Бо доктаал ону албан езузу-биле парлаан хүнден эгелеп күштүг болуп кирер.

6. Бо доктаалды «Эрге-хоойлу медээлериниң албан езузунуң интернет-порталына» («www.pravo.gov.ru») болгаш «Интернет» информация-телекоммуникация четкизинде Тыва Республиканың албан езузунуң сайтызынга кириер.

Тыва Республиканың Чазак Даргазының бирги оралакчызы О.НАТСАК.

Үлетпүрге балыктаашкын чорудуп турар болгаш балыкты бараан кылдыр боттандырып турар Тыва Республиканың сайгарлыкчы чорук субъектилеринге күрүне деткимчезин чедирериниң дугайында дүрүмге өскерилгелер кириериниң дугайында
2018 чылдың май 16 № 252 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2017 чылдың декабрь 26-да №575 доктаалы-биле бадылаан Үлетпүрге балыктаашкын чорудуп турар болгаш балыкты бараан кылдыр боттандырып турар Тыва Республиканың сайгарлыкчы чорук субъектилеринге күрүне деткимчезин чедирериниң дугайында дүрүмге дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 48 пунктунуң «б», «в», «ж» иштиги пункттарын күжүн чидирген деп санаар;

2) дараазында уткалыг 48.1 пунктуну немерз:

«48.1. Яамы бо Дүрүмнүң 48 пунктунда айыттыг документилерниң кирген хүнүнден эгелеп 5 ажил хонуктарының дургузунда субсидия алыкчыларынга хамаарыштыр дараазында документилерни немерз:

1) Юридиктиг черлерниң ниити күрүне даңзызындан (Хууда сайгарлыкчыларның ниити күрүне даңзызындан) ушта бижилгени;

2) юридиктиг черниң үндүрүг өрезиниң дугайында (өре чогуунуң дугайында) үндүрүг органындан тайылбыр бижикти.

Субсидия алыкчылары айыттыг документилерни боттары кирип болур.»;

3) 62 пунктта «7» деп санны «5» деп сан-биле солур;

4) 63 пунктта «г», «д», «е» иштиги пункттарын немерз:

«г) деткимче чедирериниң негелделерин күүсетпээн;

д) биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чорук эзлеринге — чагы кирикчизинге хамаарыштыр ооң мурнунда база шак ындыг деткимче чедирериниң дугайында шийтпир хүлээп алдыгнан

болгаш ол деткимчениң үе-хуусаазы ам-даа төнмээн;

е) биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чорук субъектизин деткимче чедирериниң чурумун болгаш негелделерин хажыткан, ооң иштинде деткимче акша-хөреңгизин тускай сорулгалыг ажыглаваан деп санаан үеден эгелеп үш чылдан эвээш үе эрткен»;

5) 67 пунктунуң «ж» иштиги пунктуну дараазында эдилге-биле илередир:

«ж) субсидия тывыскан бюджет акша-хөреңгизиниң кол башкарыкчызының болгаш күрүнениң саң-хөө талазы-биле контроль органның субсидиялар бээриниң негелделерин, сорулгаларын болгаш чурумун сагып турарын хынаарына субсидиялар бээриниң дугайында керээлер (дугуржулгалар) талазы-биле хүлээлгелерни күүседир сорулга-биле чардыгнан керээлер (дугуржулгалар) аайы-биле субсидия алыкчыларының болгаш чедирикчилер болур кижилерниң (хүлээникчи, күүседикчи) чөпшээрели (күрүнениң муниципалдыг) унитарлыг бүдүрүлгелеринден, ажил-агыгый эштежилгелерден, коммерциялыг организациялардан аңгыда).

2. Бо доктаалды «Эрге-хоойлу медээлериниң албан езузунуң интернет-порталына» («www.pravo.gov.ru») болгаш «Интернет» информация-телекоммуникация четкизинде Тыва Республиканың албан езузунуң сайтызынга кириер.

3. Бо доктаал ону албан езузу-биле парлаан хүнден эгелеп он хонук эрткенде күштүг болуп кирер.

Тыва Республиканың Чазак Даргазының бирги оралакчызы О.НАТСАК.

ЭЭЛЧЕГЛИГ ӨӨРЕДИЛГЕ

Кызылга май 21-24 хүнеринде ТР-ниң оперативтиг штавының (удуртукчузу Россияның Федералдыг айыыл чок албанының Тыва Республикада эргелелиниң начальниги В.Н. Щуровский) удуртулгасы-биле терроризмге удур өөредилгени эрттирген. Ооң кол сорулгазы болза, террорисчи айыыл-халап үезинде камгалал албанның ведомстволар-биле кады хөдөөлишкннерин бедик деңгелге организастаары болур.

Өөредилгениң баштайгы чадзында республиканың хоойлудүрүм органның болгаш айыыл чок албанның ажилдашкыныга террористерниң халдаашкыныга таваржып болгу

Коммунал ачы-дузазы

Россияның Тудуг яамызының 2018 чылдың январь 26-да № 42/пр дужаалын эзугаар чуртталга бажыңының ажаалда-тежээлдези болгаш септелге, коммунал ачы-дузазын чедиргени дээш төлевирин, капитал септелгениң дадывырын санап каан төлевир квитанциязының чаа хевирин бо чылдың май 26-дан күштүг кылдыр кириген, ооң эрги хевирин күш чок апаар.

Аңаа хамаарыштыр кыска тайылбырны «Шын» солунуң номчукчуларына бээрин Тыва Республиканың тудуг болгаш коммунал ажил-агый сайыдының бирги оралакчызы Т.Д. Авыда, Тыва Республикада хөй аал чурттаар бажыңнарның капиталдыг септелгениң саарылгага (коммерцияга) хамаарышпас фондузунуң чингине директору М.Б. Даба олардан дилзэн бис.

Тыва Республиканың тудуг болгаш коммунал ажил-агый сайыдының бирги оралакчызы Т.Д. Авыда:

— Квитанцияның чаа хевиринде информация, ооң эрги хевиринге деңгээрге, элзэн тодаргай. Бажында ниити өңчүнүң ажаалда-тежээлдезинге үндүрүп турар коммунал чарыг-

далдарының тарифтерин болгаш ай санында чарыгдалдарны, оларның ниити түнүн тодаргай көрүп ап болур.

Квитанцияның чаа хевиринде 6 кезек бар:

1. Төлеп турар кижиниң болгаш ачы-дуза чедирикчизиниң дугайында медээлер.

2. Хууда учет херекселдериниң көргүзүлгелериниң медээлери.

3. Чуртталга бажыңының ажаалда-тежээлдезиниң болгаш коммунал ачы-дузазының өртзөн, капитал септелгениң дадывырын санап каанының хемчээли.

4. Тайылбыр информация.

5. Кезектеп төлээрин барымдаалаан төлевирниң ниити түнү.

6. Эде санаан (немей азы эвээжедир санаан) дугайында медээлер.

Квитанцияның эрги хевиринге 8 кезек турган, оларның ийизин ап каапкан, «Капитал септелге дадывырының хемчээлин санаары» болгаш «Капитал септелге дадывырын төлээриниң информациязы» деп кезектер квитанцияның чаа хевиринде чок.

Тыва Республикада хөй аал чурттаар бажыңнарның капиталдыг септелгениң

дег күрүне объектилерин бо чон чыгыр хөй-ниити чер хынаан.

Ээлчеглиг өөредилгениң кезээнде Тыва чылы аттыг стадионга кистерге долаага туттук кижилерни хостаары-көргүзүг-өөредилгени эрттирген хемчеглерге Россия Федералдыг айыыл чок албанының Тыва Республикада эргелелиниң начальниги В.Н. Щуровский, Иштиги херектер яамызы, Росгвардия, Онза байда яамызы, Хамааты камгалал болгаш онза байдалдарал Кеземче херектери күүс федералдыг албанның Тыва эргелелиниң ажилдакчылары Кызылда 55-ки тускай адыгжы (даг) бригаданың дайынчылары киришкен.

Россияның Федералдыг айыыл чок албаны Тывада эргелелин парлап алган.

Россияның Федералдыг айыыл чок албаны Тывада эргелелин парлап алган.

ЧАА КВИТАНЦИЯ-БИЛЕ

саарылгага (коммерцияга) хамаарышпас фондузунуң чингине директору М.Б. Даба

— Россияның Тудуг яамызының 2018 чылдың январь 26-да № 42/пр дужаалын эзугаар чуртталга бажыңының ажаалда-тежээлдези болгаш септелге, коммунал ачы-дузазын чедиргени дээш төлевирин, капитал септелге дадывырының төлевир квитанциязының чаа хевирин чурттуң чамдык девискээринде ылгалдыг бооп болур.

Чижээлээрге, бистин республикада мындыг ылгал бар. Чуртталга бажыңының ажаалда-тежээлдезиниң болгаш коммунал ачы-дузазының өртзөн, капитал септелгениң дадывырын санап каанының хемчээли.

4. Тайылбыр информация.

5. Кезектеп төлээрин барымдаалаан төлевирниң ниити түнү.

6. Эде санаан (немей азы эвээжедир санаан) дугайында медээлер.

Квитанцияның эрги хевиринге 8 кезек турган, оларның ийизин ап каапкан, «Капитал септелге дадывырының хемчээлин санаары» болгаш «Капитал септелге дадывырын төлээриниң информациязы» деп кезектер квитанцияның чаа хевиринде чок.

Тыва Республикада хөй аал чурттаар бажыңнарның капиталдыг септелгениң

гага хамаарышпас фондузунуң чингине директору М.Б. Даба олардан дилзэн бис.

Тыва Республикада хөй аал чурттаар бажыңнарның капиталдыг септелгениң

дег күрүне объектилерин бо чон чыгыр хөй-ниити чер хынаан.

Ээлчеглиг өөредилгениң кезээнде Тыва чылы аттыг стадионга кистерге долаага туттук кижилерни хостаары-көргүзүг-өөредилгени эрттирген хемчеглерге Россия Федералдыг айыыл чок албанының Тыва Республикада эргелелиниң начальниги В.Н. Щуровский, Иштиги херектер яамызы, Росгвардия, Онза байда яамызы, Хамааты камгалал болгаш онза байдалдарал Кеземче херектери күүс федералдыг албанның Тыва эргелелиниң ажилдакчылары Кызылда 55-ки тускай адыгжы (даг) бригаданың дайынчылары киришкен.

Эко-аян-чорук

ЧАЙЛАГЛАР МАНАЙ БЕРДИ

Интернет четкизинде Тываны сонугаан улусту бо-ла эскерер бис. Чижээ, чайгы үеде Дус-Хөлге азы аржааннарда дыштанганын бижээш, чуруктарында салып каан болур.

Ылаңгыя Россияның Президенти В.В. Путинниң Тываның ас-чараш чурумалдыг черлеринге дыштангаш барганының сонда, соңгаар улуг хоорайлардан болгаш харын-даа даштыкы турттардан туристер Тывага даа-дараа келгеш барган.

Даштыкы болгаш Россияның өске регионнарындан туристерниң Тывага сонугаанының өзүп турарына үндөйлээш, республикага көдээ туризмни сайзырадыры-биле "Эң тергийн малчын турлаг" деп мөөрейни эрткен чылын организастан эрттирген. ТР-ниң улутура яамызының тускай комиссиясы республиканың оржуннарындан мөөрейге оржири-биле чагыг кириген алчыннарның турлагларына едип, мөөрейниң негелделеринге дүгжүп турарын хынап тургениниң түннелинде Чеди-Хөлгө-жуундан арат ажил-агый-агый малчын Буян Оруспайның

турлаа тиелекчи болуп, 500 муң рубль-биле шаңнаткан. Оон аңгыда Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Бии-Хем, Кызыл кожууннарда малчын турлаглар мөөрейниң тиелекчилери болуп, туристер хүлээп алырынга турлагларын белеткеп, чаагайжыдып алыры-биле күрүмеден деткимчени алган.

Танды-Уула сыны-биле кожаланчып чыдар Чеди-Хөлгө-дүң эдээнде Кызыл-Тей деп черде малчын арат Буян Делгер-оолович турисчи сезонга белеткенип, чайлаанга келген аян-чорукчуларны уткуп, хүлээп алып докулчак ак өөн тип, аът-хөлүн белеткеп эгелзэн. Чурумалдыг, сериин чайлагга эко-аян-чорукту бодунуң кызымаккай тура-соруу-биле эгелеп турар аратка ТР-ниң Көдээ ажил-агый яамызының килдис эргелекчизи Сергей Оюн, Культура яамызында туризм талазы-биле харыылаар аныяк специалист Расул Сюрюн олар-биле кады чедип чордувус.

Амдызында чаңгыс өг тип каан, чоокку үеде ийи дугаар өгнү, оон майгыннар база тигер деп малчын

чугаалады. Чогуу аян-чорукчуларны турисчи кожалар-биле дуңмазы Алексей Оруспай эдертип башкаар.

Алышкыларның сорулгазы — аян-чорукчуларны чайлааның чөөн талазында ыдыктыг Баян-Сагаан даан долгандыр аът-тыг агаарладыр, кат-тооруктуг тайгаларга чедирип, хемнер суглардан балыктаар, аржааннарда-даа чедирип болур. А чайлыг үелерде тыва аъш-чем кылырынга мастер-класстарны көргүзөр.

Шынап-ла, малчын турлагның ээлери дыка демниг улус-тур дээрзин эскерип көрдүвүс. Аалында мал-маганын кадарар, инектерин саар дузалакчыларлыг-даа.

Аян-чорукчулар бо чайлагга келгеш, кидис өггө чурттаар, аът-тыг агаарлаар. Туристерге аътты канчаар шалбааарындан эгелзеш, дериг-херекселдин четчелеп суп, мунарынга чедир сонугадыр. Аян-чорукту көдээге мынчаар хөгжүдери дээр-ле эки арга-дыр. Чижээ, ол чайлагның чоогунда аржаан бар болза, аңаа

Кызылдан аалчы Дуу-Дарый Тюлюш.

барып эмненип ап болур, каас-чараш бойдус-чурумалдыг, арыг агаарлыг черде турар, ачы-дуза хевирлериниң төлөвирлери база хөй эвес болур.

Оруспайларның демниг өг-бүлөзи удавас туристерни хү-

лээп ап эгелзээр. Чеди-Хөлгө-дүң делгемнерин эргип-кезип, дыштанып алып дээн улусту манап турар.

Ася Тюлюш.

Авторнуң тырттырган чуруктары.

Буян Оруспайның чайлаанда.

Кызылдың транспорт техникумунга "Россия-да болгаш Моолда ортумак профессионал өөрөдигениң сайзыралы" деп темага "төгерик стол" май 25-те эрткен. Аңаа Моолдун Убсанур аймааның Улаангомунуң политехниктиг колледжиниң башкылары, Тываның профессионал өөрөдиге черлериниң директорлары киришкен.

"Төгерик столду" ТР-ниң өредилге болгаш эртем сайынының оралакчызы Сайзана Зуу башкарып эрттирген.

Республиканың профессионал өөрөдиге сайзырадыр үнүн директору Сайлык Бор-Тывада профессионал ортумак өөрөдиге черлериниң сайзыралының дугайында илетиди кылган.

— Республикада 18 ортумак профессионал өөрөдиге чери, анын иштинде 2 салбыр бар. 2017-2018 өөрөдиге чылынында 8683 студент ажил-мергежилдерни шиңгээдип өөренип турар. Педагогика-ажылдакчыларының ниити саны — 1579. Профессионал өөрөдиге черлерин энергетика, азы ажил-агый, даг тывыжы, архитектура, сервис, туризм болгаш спорт, өөрөдиге, транспорт, азы кадык камгалал, информатика технология кластерлерге баарган.

Амгы үеде «Өөрөдиге бүдүргениң четкизи» деп мурна-хөгжүдөр төлөвилел-биле,

"Төгерик стол" үезинде.

Тываның тудуг техникумунда тудуг бригадалары, төлөвилел-чарыгдал бюроз болгаш каңнаашкын төвү, Кызылдың транспорт техникумунда техниктиг хандырылга станциясы (СТО), Тываның политехниктиг техникумунда автомашина септээр мастерская, Тываның тудуг техникумунда студентилер сады, Чааданада национал хеп даараар, Тээлиде суй белектер мастерскаялары, Балгазында эъттен аъш-чем болбаазырадыр, Сарыг-Септе мал чеми белеткээр, Тожуда балык, аң эди ыштап, болбаазырадыр цехтер дээш оон-даа өске биче

бүдүрүлгелер тус-тузунда ажыт-тыгган.

Улаангомунуң политехниктиг колледжиниң директорунуң оралакчызы Д. Онорхуу ажил-чорудулгазын чыылганнарда таныштырган:

— Бистиң колледживис 1971 чылда тургустунган. 1992 чылга чедир колдуунда көдээ ажил-агый специалисттерин (малчын, механизатор, мал эмчизи, тараачын, ногаажылар, поварлар, тракторист, комбайнер, автомашина септекчизи...) белеткеп турган. 1992-2001 чылдардан тура 16 ажилчын мергежилдерге өөрөдип, орук, тудуг, чиик

"Төгерик стол"

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

үлетпүр, сүт болгаш сүттен аъш-чем болбаазырадыр, арат ажил-агый дээш оон-даа өске угланышкыннар немешкен.

Туризм адырын сайзырадыры-биле туристер үдекчизи, очулдурукчу, алдын, мөңгүнден каасталгалар кылыр шевер, хөмдөн үүрмек барааннар кылыр шевер, программистер дээш оон-даа өске мергежилдер бар.

Доозукчулар ажил берикчилериниң бүдүрүлгелеринге практиказын эрттиргеш, сөөлгү курузунда төлөвилелдерин камгалап ап, аңаа-ла ажилдап артып каар. 2016 чылда студентилерниң 54,1 хуузу ажилчын олуттар-биле хандырткан. Боттарының ажил-херзэн ажыдып алып деп турарларга баштайгы базымнарны кылырынга тускай күрүне төлөвилелдери база программалары ажилдап турар. Күрүнениң деткимчези-биле дериг-херексел дээш бүдүрүлгезинге херекчүлдерни садып алып аргалыг. 2018-2021 чылдарда Убсанур аймаанга кандыг ажилчын мергежилдер чугула херек болурун дугайында шинчилел ажилдарын чорудуп турар.

Дараазында "Тыва — өңүктеринге" деп турисчи төлөвилелдин таныштырылгасы болган. Тус төлөвилелди ТР-ниң өөрөдиге болгаш эртем сайыды

Татьяна Санчааның эгелекчи саналы-биле бо чайын боттандырып эгелзээр. Ооң кол сорулгазы — республиканың каас-чараш чурумалдыг черлеринче өске регионнардан келген уругларга турисчи походтарны организастан эрттирери.

Республиканың ортумак профессионал өөрөдиге черлериниң студентилери "WorldSkills Russia" деп чемпионатка чаңгыс эвес удаа быжыг билиин көргүзүп, тиилелгелиг черлерни ээлеп турар. Тываның ук шимчээшкениге арга-дуржулганың дугайында республиканың профессионал өөрөдиге сайзырадыр төвүнүң килдис эргелекчизи Очур Куулар таныштырган.

"Төгерик столдун" киржикчилери ийи таланың экономика-зының адырларын болгаш профессионал өөрөдигезин амгы үениң негелделеринге дүүштүр мурнады хөгжүдөр угланышкыннарны хевирлээриниң дугайында чугула айтырыгларны көдүрүп чугаалашкан.

Түннелинде профессионал өөрөдиге адырынга эртем-практика талазы-биле ажил-чорудулганы уламчылап, арга-дуржулга солчуп, күш-ажыл рынгогунда чугула херек ажилчын мергежилдерниң кадрларын белеткеп, Улаангомунуң политехниктиг колледжи-биле кады ажилдажылга дугайында хем-чеглер планын тургускан.

Шончалай ХОВАЛЫГ.

Арслан АРАКЧААНЫҢ тырттырган чуруу.

Тываның найысылалына Моолдун Убсанур аймааның хуннери болуп эрткен. Майның 25-те, хуннун бирги чартында, Тыва Республиканың Баштыңы Шолбан Кара-оол биле Убсанур аймактың губернатору Дайвийням Батсайхан ужурашкан.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол акы-дуңмалышкы Моолдун кожоларың аалдап келгенинге өөрүшкүзүн илередип, амыр-мендизин солушкан. «Биске харысалгалыг болаш онза хүндүткелдиг хемчег-дир. Бистиң чонувустун чаагай чоруун экижидеринче, ажил-агыйжы идепкейге ону угландырыксаан ийик мен. Хүндүлүг губернатор, силерниң маңа сургакчылаашкыңарны ажил-албан-биле холбаалыг кылдыр тургустунган турушка өөрүп тур мен.

Бистиң кады күүседир керээвис бар, ынчангаш Тыва Республикага Силерниң келгениңер бистиң дугуржулгалары-выс-биле харылзаалыг. Тываже кирип моорлаңар».

Убсанур аймактың губернатору Дайвийням Батсайхан чылыг хүлээп алышкын дээш Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оолга четтиргенин илереткен:

«Кызыл хоорайга кээп, Убсанур аймактың хуннерин эрттирер арганы биске бергениңер дээш, четтиргеним илередип көрей. 2016 чылда ат салган протоколдун ачызында, эки үрөтүнелдерни көрүп тур бис. Бөгүнгү делегелге-ярмаркада киржип турар бистиң сайгарлыкчыларывыска Россияның бизнесменнери-биле ажил-агыйжы харылзааларны чедип алыр арга тургустунганынга өөрүп тур мен».

Губернатор Дайвийням Батсайхан Убсанур аймакта иштиги туризм эки сайзырап турарын, чараш бойдус-чурумалдыг, скиф алдынын, бай культуралыг Тыва-биле арга-дуржулганы үлөжиксеп турарын илереткен. «Кызыл хоорай база туризмниң төвү алаарын күзедим» — деп, губернатор чугаалаан.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол республиканың төлөвилелдеринге сонуургалы, кожа-хелбээ харылзааларга өөрзөн. «Бисти бөгүнгү экономиктиг харылзаалар база өблөривистиң кыйгызы демнештирген. Бот-боттарывыска дузалажып, кады чоруур ужурулуг-даа бис. Ынчангаш Убсанур аймактың хуннерин эрттирп турарывыс бо. Силерниң командаңар составында 300 санныг делегация келген. Кижилерниң аргыжыл-

газы болгаш чүкк сөөртүлгези көвүдезин дээш кижиги бүрүзү аңгы-аңгы чаа идеяларлыг чоруптар кылдыр бүгү күштү салырын кызыдар бис».

Тыва Республикадан чүгле Убсанур аймакты эвес, а Ховд аймаан эрткеш, улаштыр КУР-нуң кызыгаарына эхкээр чурттар аразының оруун шөөри чугула деп, Тываның Баштыңы демдеглээн. Шолбан Кара-оолдун бодалы-биле алырга, кызыгаар девискээрлерге ол эки төлөвилел. «Тываны таварты Сибирьниң бизнестин бурунгаарладыры биске чедишкиннерни эхкээр — деп, республика баштыңы демдеглээш, — Кижилерниң аай-дедир аргыжары көвүдөп, бот-боттарын таныжар апаар. Тыва-Азияның географтыг төвү. Делегейниң азий чоннары Азияның төвүнде оларның чери, амыдыралының кезии барын билип алыр ужурулуг».

«Улуг оруктун стартында турар ышкаш-тыр бис» — деп, Тываның Баштыңына Убсанур аймактың губернатору чугаалаан.

Россия Федерациязының Чазаа биле Моолдун Чазаның аразында 2014 чылдың сентябрь 3-те Россия биле Моолдун хамаатыларының аай-дедир чоруур байдалдарының дугайында керээзи күш киргени-биле, россияжи-моол күрүне кызыгаарының тыва участогунда эрттирилге пунктузунда кызыгаарны эрткен хамаатыларның болгаш чүкктүг аргыжылга 4 катап улгатканын сагындыраал.

Тыва биле Моолдун парламенти-риниң аразында сырый харылзаа тургустунуп, культурлуг, спортчу солчулгалар доктаамал болуп турар. 2016 чылда Моол биле Россияның дипломатчы харылзааларының тургустунганының 95 чылынга база Тыва биле Моолдун аразында харылзааларның 90 чылынга тураскааткан элээн каш хемчеглерни эрттирп, ооң түңнели-биле Тыва Республиканың Чазаа биле Убсанур аймактың чагыргазының аразында дугуржулганы кады боттандыра хемчеглер протоколун чаарткан.

ТЫВАГА МООЛДУҢ УБСАНАУ

Тываның Баштыңы Ш. Кара-оол биле Убсанур аймактың губернатору Д. Батсайхан.

«Тыва-Экспо-2018» регионнар аразының 19-ку универсалдыг делегелге-ярмарказының үезинде Кызыл хоорайга Убсанур аймактың хуннерин эрттирер саналды Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол ынчан деткээн. Ол хемчегниң шөлү — Убсанур аймактан сайгарлыкчыларга боттарының продукциязын делегел, Сибирьниң өске регионнарында база тыва сайгарлыкчылар-биле ажил-агыйжы харылзааны тударына дыка эптиг хевир болган.

«ТЫВА-ЭКСПО» ДЕЛЕГЕЙ ЧЕРГЕЛИГ АПААР

Тывада Моолдун Убсанур аймааның хуннериниң албан езузу-биле ажыдышкыны регионнар аразының «Тыва Экспо-2018. Час» деп 19-ку делегелге-ярмарка-биле эгелээн.

Тыва Республиканың Баштыңы Шолбан Кара-оол, Убсанур аймактың губернатору Дайвийням Батсайхан биле Кызылда Моолдун чиңгине элчини Баасанжав Ганццэг ук хемчегниң киржикчилеринге болгаш аалчыларына байыры чедирген. «Убсанур аймакка кылган» деп барааннар делегелгеи ярмарканың тускай кезээ болган.

«Убсанур аймактың губернатору, мээң эжим, дээрги Батсайхан-биле бистиң ярмарка делегелгевисти регионнар хемчээлинден делегей чергезинче үндүрерин дугурушкан бис. Делегелгениң шөлү ам-даа калбарар. Делегелге 19 дугаар эртип, Москва, Санкт-Петербург, Новосибирск, Томск, Свердловск, Кемерово областардан, Красноярск база Алтай крайлардан, Хакас Республикадан сонургалдыг улуг компанияларны, хуу сайгарлыкчыларны, аңгы-аңгы хөй-ниити болгаш өске-даа организацияларны база тус черниң бараан бүдүрүкчүлерин хаара тудуп, ол үениң дургузунда үрө-түңнелдиг кады

ажылдажылгадан улуг төлөвилел шилчээнин демдегеп, бистиң делегелгевиске бүзүрээни дээш, четтирдим!» — деп, Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол чугаалаан.

«Тыва-Экспо» делегелгени ажал бетинде ТР-ниң Баштыңы Шолбан Кара-оол база Убсанур аймактың губернатору дээрги Д. Батсайхан Чазак бажыны ужуражып, кады ажилдажылганың айрыгларын сайгарып чугаалашкан.

«Ийи чурттуң чүс-чүс чылдарда адуңмалышкы харылзааларын сайзырадыр дээш, кожа-хелбээ девискээр сырый ажилдаары чугула. Ынчангаш Убсанур аймактың губернаторунга муйлаткаш, Тыва Республикага алб езузу-биле келген мен. Ол дээрге 20 чыл-дыр. Дыка хөй айтырыгларны чугалажып, протоколга аттарны салган бис. Чижээ, амгы үеде «Боршоо — Хандагайты» хыналда-эрттирилге пункту таварты пассажирлер аргыжылгазы ү катап көвүдээн» — деп, ук аймактың губернатору, дээрги Батсайхан дыңнаткан. «Хандагайты — Боршоо» каалы пунктузунга хөй талалыг эрге-байдалды алыр дээш, ынаар угланган кады кылыр ужурулуг ажилдарывыстың чорумун чугаалажып көрдүвүс. База бис угланышкын — Кызыл хоорайның баз Улангом хоорайның аэропорттары делегей секторларын организаастаар Красноярск крайдан эгелээш, бүгү Тываны дургаар чоруткан бистиң оруктарывысты бүрүнү-биле ажылгаарын чеди алыры эң кол. Моол партнерлар-бил ажил-агыйжы харылзааларны хөгжүдүп Кыдат улус республикаже угланган «Булган» пунктуже үнер херек. Ол бүгү ажилдарны улуг идепкей-биле чорудар бис» — деп, Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол ужуражылганың түңнелдерин

«Шынның» корреспондентизи Ш. Суваң делегелгениң киржикчилеринден интервью ап тур.

Моол макарон кылыглары.

Убсанур аймакка кылган барааннар.

ХАРЫЛЗААЛАР

АЙМААНЫҢ ХҮННЕРИ

Тывага "Сибирь дугуржулгасы" ассоциация-
ның элчеглиг хуралы июль айда Тывага
олуп эртер. Сибирьның дугуржулга-
ы регионнар аразының ассоциация
евулелиниң даргазынга Шолбан Кара-
олду мартта соңгаан. Ол ужуражылгаже
моолдун кызыгаар аймактарының губер-
наторларын база чалаан. Хүн чуруму
ымыштыг.

Неделя бурунгаар Тываның Баштыңы
ролга ажил-албаны-биле чорааш,
моолдун Президентизи дээрги Бат-
та, моол чазактың вице-премьери,
айыттары, бизнес ниитилежилгениң
элзери-биле ужурашкан. Аңаа кызы-
ар кады ажилдажылгазын база "Енисей
Сибириниң" регионнар аразында боттан-
ар төлөвилелдерин чугаалашкан. Ын-
гаш Сибирь губернаторларының база
ызыгаар аймактар губернаторларының
алда ужуражылгазы ажил-агыйжы
елпейни хандыраарына, бизнести
тээн инфраструктураны хөгжүдеринге
за бир тепкииш болур.

Бо ажилдар "Тыва-Экспо" делгелге-
марка-биле дорт харылзаалыг. Сөөлгү
де ярмарканы чылда чаңгыс катап
ес, майда база август төнчүзүнде
ганизастап эрттирип турар апарган.
Сибирьниң компаниялары тус черде
терлерни тып, бурунгаар сонугар-
идекейжээн.

Боттарының төлээ черин ажыдып ал-
нарга байыр чедирип тур мен. Дээди
нарлыг шай бүдүрүкчүзү "Уно", унты
ктер бүдүрүлгези "Красноярскиниң
ылары" боттарының салбырларын
те ажиткан, а Абакандан "Крес"
панияның салбыры "Сибирьниң
ы бажыңнары" деп фирма Тывада
алдап турар. "Тыва-Экспо" делгелге-
марканың ачызында "Центр кровли
насада" деп Абаканның фирмасы
унуң продукциязын саарар партнер-
ын тылкан. Ынчангаш кады хөгжү-
зраалыңар! Тыва кызыгаар чогуунуң
ы ажилдажылгазы ажыктыг бол-
дээш, шуптузун силерге тургузар.
туг черлерни ээлеп, кады ам-даа
унгаарлаалыңар" – деп, Тываның
тыңы сайгарлыкчыларга чугаалаан.
Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол,
анур аймактың губернатору Дайвий-
Батсайхан болгаш өске-даа хүндүлүг
чылар делгелге-ярмарканы сонугар-
көргөн. Бо удаада «Тыва-Экспонуң»

Национал хөгжүм херекселдери, эдилелдер.

өзөк угланышкыннары тудуг, энергетика,
ЧКА база туризм болган. Сибирьден
база чурттуң өске-даа регионнарындан
20 хире компаниялар ол категорияда
боттарының барааннарын болгаш ачы-
дузанын бараалгаткан. База 20 хире ком-
паниялар аш-чем продуктуларын база
чоннуң хереглел барааннарын делгээн.
Кызылчылар болгаш найысылалдың
аалчылары «Чаңгыс суур – чаңгыс
бүдүрүлгө» губернатор төлөвилелиниң
киржикчилериниң бүдүргөн экологтук
арыг продукциязын садып алырлар.

"Делгелге-ярмарка сезоннуң үеде
эртип турар болгаш, кандыг-даа ыяш
өзүмнери бар-дыр. "Тыва Экспо" –
продукцияның шынары база саарылганың
хемчээли кайы хире бурунгаарлаанын
көөр эң эки арга. Убсанур аймактың
продукциязын көөрү солун болду. Дүктү
болгаш алгы-кешти болбаазырадырын-
га оларның дуржулгасы улуг" – деп,
Тываның экономика сайыды Елена Ка-

ратаева демдеглээн.

«Убсанур аймакка кылган» деп дел-
гелгениң кол барааннары национал
костюмнар, алгыдан, ыяштан, дүктен
кылыглар. Кидисти өггө ажыглаарындан
аңгыда, суй белектер кылырынга база
ажыглаан. Моол артистерниң оюн-
көргүзүү ону улам каастаан. Убсанур
аймактың хүннериниң культурлуг кезээ
– Тываның Национал театрынга улуг
концерт-биле уламчылаар.

Дыка хей тыва продуктуларны моол
аалчылар сонугаргаан. Ол «Тываның
үнүштери» компанияның бажың каас-
талгазы кылдыр кылган эттээн алгы-
лары, ыяштан бажың эт-херекселдери-
дир. Республиканың садыг-үлетпүр
палатазы бо чылын Тываның бараан
бүдүрүкчүлериниң база ачы-дуза
чедиркичилериниң каастаан каталогун
үндүргөн. «Тывага кылган» деп чыындыда
чүс ажыг компаниялар болгаш сайгар-
лыкчылар, оларның продукциязының

болгаш ачы-дузаның фото-чуруктары,
адрестери болгаш харылзажыр аргала-
рын айыткан.

"Тыва-Экспо-2018. Час" делгелге-яр-
марка И. Ярыгин аттыг спорт комплекси-
зинге май 28-ке чедир ажилдаан.

МӨГЕЛЕР КҮЖҮН
ШЕНЕШКЕН

Тывага Моолдун Убсанур аймааның
хүннериниң база бир көрүштүг кезээ
Кызылдың национал парыгының "Хүреш"
стадионунга тыва-моол мөгелерниң тыва
хүрешке адаан-мөөрейлиг оюну болган.

"Чылдың эң-не солун болгаш «изиг»
хүрежи Моолдун Убсанур аймааның
хүннеринге тураскааткан тулган мөгени
илереткен хүреш маргылдаазы чаа-ла
доозулду чонум. Бистиң республиканың
болгаш кожа-хелбээ чыдар Убсанур
аймааның эң-не шыырак мөгелериниң
киржилгези-биле 64 мөгениң хүрежин
республиканың чону болгаш аалчыла-
ры улуг сонугаргал-биле сеткил ханып
көргөн. Хүреш дээрге тыва болгаш моол
чоннуң эң-не ынак спорту. Республика
болгаш күрүне база улуг-бичии ба-
йырлардар мөгелер хүрежи чокка черле
эртпес дээрзин билир бис. Эр кижиниң
хей-аъдын, эрес-кашпагайын, түрлүг-
күштүүн көргүскен адаан-чижилгелиг
мөөрей кожа чыдар ийи чоннуң шаг
төөгүдөн бээр чараш оюну кылдыр са-
наттынар. Ынчангаш тиилээн мөгелерге
хүндүткел кылдыр күрүне аттарын тып-
сыры ийи республикада бар.

Бистиң Тываның болгаш кожа
Моолдун Начын, Арзылаң, Чаан аттыг
мөгелери бөгүн күжүн шенежи, аарык-
чыларын чараш оюннары-биле өөрткени
чугаажок. Тыва мөгелеривис-биле моол
мөгелерниң аразынга аалчыларывыс
тиилезе-даа, эң шыырак 64 мөгениң
хүрежинге «тулган мөгө» деп атты тыва
мөгевис чаалап алганы чүдөн артык
өөрүнчүг болду. Тыва Республиканың
Начын мөгези Айдың Отчуржал шүглүп,
«хеймер» Начынывыс Баасан Баткар
үжүрлөшкөш, тыва мөгелерниң күш-
шыдалы, ниити белеткели бедээнин база
катап бадыткады. Үшкү, дөрткү черни
Моолдун аймак Арзылаңы Худэрбулга
биле республиканың Начын мөгези На-
чын Монгуш элээннер. А аарыкчыла-
рывыс тыва хүреш эң-не көрүштүг, солун
оюн дээрзин бадыткап, чаас-чарлыг,
бүргөг, соок хүн дивейн, каш шак ишти
олуруп алгаш, оюннары төндүр көрдү.
Сеткил ханышкынның спортчу база бир
солун байырлал доозулган. Ужурашкы-
жеге" – деп, Тываның Баштыңы Шолбан
Кара-оол интернеттиң социал четкиле-
ринде бодунуң блогунда бижээн.

Тываның Чазааның парлалга
албаны.

Чингис СААЯНЫҢ тырттырган
чуруктары.

Шүүлген мөгө Айдың Отчуржал.

ТР-ниң Чазааның Даргазының оралакчызы А. Дамба-Хуурак,
Дээди Хуралдың Даргазы К. Даваа, Моол төлээлер 1-ден 4-күчүр алган мөгелер-биле.

Дүүн, май 28-те Россияның кызыгаар албаны 100 чылын демдеглээн

ЧУРТУН КАМГАЛААРЫ – ЫДЫК ХҮЛЭЭЛГЕ

Ада-чуртун камгалаары, дүне-даа, хүндүс-даа ооң кызыгаарын хайгаараары – онза харысалгалыг болгаш айылдыг ажил. Хүннүң-не муң-муң кызыгааржылар чурттуң күрүнө кызыгаарын камгалап хайгаарап турар.

Россияның кызыгаар шеринин тургустунганындан бээр мугур чүс чыл эрткен. Россияның Айыыл чок чорук албанының Тыва Республикада Кызыгаар эргелелиниң ажилдакчылары база "Тываның кызыгааржы акы-дуңмалышкы чорук" хөй-ниити организациязының кежигүннери май 27-де кежээкиниң 19.00 шакта "Дайынчы расчёт" деп хөй-ниитичи патриотчу акцияны ийи дугаар чыл эртирип турары бо.

Тиилелге шөлүңге Кызыгаар эргелелиниң хуу составы, хоочуннары чыгып келген. Кызыгааржыларның ырылары акцияны улам-на байырлыг шинчи кириген.

Россияның Айыыл чок чорук албанының Тыва Республикада Кызыгаар

эргелелиниң начальниги Вячеслав Шкиря, халажылгада полковник, эргелелдин хоочуну Владимир Комбу чыылган-нарга байыр чедирген.

Кызылдың 7 дугаар школының кызыгааржыларның элээди өңүктери болгаш Кызылдың 11 дугаар школының кызыгааржы угла-нышкынныг кадет класының өөреникчилери ажил-херээн күүседип тургаш, маадырлыгы-биле чок болган кызыгааржыларның чуруун тудуп алгаш, үнүп келгеннер. Акцияга Маадыр бүрүзүнүң ат-сывын адап, эрес-дидим чоруун сактып, кажыдалдың минутазын чарлаанының соонда, кызыгааржыларның тугун база 100 шар-ны дээрже уждуп үндүргөн.

Кызыгааржыларның ажи-төлү, уйнуктары шериг хептерин кедип алгаш, деткип келген. "Чеди-Хаан" спорт школының тхэквондо секциязының ак кимоно кеткен спортчуларының дайынчы көргүзүглерин чыылганнар улуг сонугал-биле көргөн.

Ада-чуртунуң кызыгаарын камгалаарына, шериг-патриотчу кижизидилгеге кириген улуг үлүг-хуузу дээш Тыва Республикада Кызыгаар эргелелиниң ажилдакчыларына, хоочуннарына юбилейлиг хөрек демдектерин байырлыг байдалга тывыскан.

Кызыгааржыларның ырылары кутулуп турда, хоочуннар ажил-албанын күүседип турган эш-өөрүн сактып, чурукка тырттыржып турган. Акция соонда

Кызыгааржылар чыскаал үезинде.

Солдат кадык амдангыг-ла!

кызыгааржылар автомашиналарга туктарын киискидип алгаш, найысылалдың төп Кочетов кудумчузу-биле халдып эрткеннер.

Россияның Айыыл чок чорук албанының Тыва Республикада Кызыгаар эргелелиниң хоочуну Владимир Комбу бир дугаар полковник эрге чедип алган кызыгаар отрядының удуртукчузунуң оралакчызына чедир ажилдаан тыва офицер. Хүндүлүг дыштанылгаже үнгеш, ол күрүнө ажилдакчызы болуп, эртембилииниң аайы-биле албан черлериниң чаа тургузуун ажилдап кылырынга үлүг-хуузуун кириген. Амгы үеде хоочун кызыгааржы Тываның күрүнө университетинин юридиктиг факультетинде Россияның болгаш даштыкы күрүнелериниң кеземче эрге-хоойлу эртемин башкылап турар.

Хүндүлүг хоочун-биле чай аразында чугаалаштым: "Бо эртирип турар акцияның кол утказы – кызыгаарда албан-хүлээлгезин эртирип турар шериг албанчыларның дайынчы соруун көдүрери, хей-адын бедидери. Бо хүн хоочуннар ужуражып, кады албан эртирип турган үелеривисти сактып чугаалаштывыс. Кызыгаар камгалап тургаш, амы-тынындан чарылган маадырларның адын мөңгедидери бистиң хүлээлгевис. Застава бүрүзүндө кежээкиниң 20.00 шакта чаа дүн-хүн эгелээр. Ынчангаш аңаа 19.00 шакта хуу состав чыскаалып, заставаңың даргазы кызыгааржы бүрүзүнүң кылыр ажилын хуваап бээр. Ол үеде кызыгаарда, делегейде, Россияда байдалды база сайгарып чугаалажыр. Кызыгааржы эш-өөрүмге байыр чедирип, бүгүдеге экини күзедим" – дээш, Влади-

мир Сергеевич чугаазын доосту.

Май 26-да Тыва Республикада кызыгаар эргелелинге "ажык эжикте хүнү болган. Аңаа кызыгааржы чыылганнарда дайынчы аргалары көргүзүп, машина-техниказын бараа гадып, солдат кадык-биле чемгерге Кызыгааржыларның ажил-херээ шериг-патриотчу кижизидилгенин чырыткан республиканың массалыг информация чепсектеринин журналистери база шаңнап-мактаан.

Ада-чурттуң кызыгаарын хайгаара камгалаар ыдыктыг хүлээлге кызыгааржыларга онаашкан. Тываның деңгээл кээринде узуну 1300 километр кызыгаар шугумунда чиик звес албан-хүлээлгезин эртирип турар кижилерге ол хамааржы. Ол дээрже Россия – Моол кызыгаары эң нарын болгаш узун хемчээлдиг участогунуң бирээзи. Кызыгаар эргелелиниң хуу составының эрес-шудургу албан-хүлээлгезинин ачызында Россия – Моол кызыгаарының Тыва участогунда байдал чогулгалыг болуп, чылдан чылче кызыгаар үрекчилери-биле демиселдерин көргүзүглерин экижип, хамаатыларын амыр-дыжы дээш демиселге чурттар аразының кады хөделиишкенин улам сырый болгаш дугуржулгалыг болуп бар чыдар.

Кыштың соогу, чайның изии диваны кызыгаар камгалаар ажилына бердиген кызыгааржыларның харысалгалыг чымыштыг ажил-ижинге чедиишкенин күзедим.

Шончалай ХОВАЛЫ
Наталья ЧЕРНОУСОВАНЫ
тырттырган чуруктары

Маадырларның ады мөңгө дииргэ.

Дайынчы көргүзүг үезинде

Россия Федерациясының Президентизи В.В. Путиннің эгелээшкени-биле "Улуг гастрольдар" деп телевизия РФ-тиң Культура яамызы 2014 чылдан эгелээш боттандырып турар.

Россияның чурттагы чонун, культуразын бедидип, чондукчы ажил-чорудулганы ам делгемчидер, чаа-чаа үкчүлери чаалап алыр соңга-биле "Улуг гастрольдар" телевизия ажилдап турган. "Улуг гастрольдар" телевизия деткимчези-биле чыл дургузунда апрельден сентябрга чедир Россияның аңгы булуңнарының үкчүлери чурттуң эң кол турларының бедик деңгелге тускан шиштерин көөр арга болганнар.

Шиштерни улуг-даа, бичи-сценага көргүзүп болур, ий кылдыр тургускан. Оон эң онзагай чүве болза, ол грамманың иштинде улуг-бичи-даа улуска тааржыр алыг шиштерни киригени ур. Калининградтан Камкага чедир, Дербентиден Откага чедир дээш чурттуң регионнарының шуптузунга "гастрольдар" телевизия ажилдап турган. Шиштерни көргүзүп бататкан. Оюн-көргүзүптерден да чонунуң ынак актерлары-чогаадыкчы журажылга база организастан эртти-турары кайгамчык.

2018 чылда "Улуг гастрольдар" телевизия эзугаар театрлының улуг дуржулгалыг артистер, продюсерлер, режиссерлар театр менеджментке, театр каастангалыгына, режиссер ажилына хамааран семинарларны болгаш мастер-класстарны "Уран чүүл, спорт" ачы-дузунуң "АРТ-ОКНО"

Парлаага конференциясы

"УЛУГ ГАСТРОЛЬДАР" ТЫВАДА

Руслан Курбатов, Валентина Панфилова, Ольга Кабо, Чылгычы Ондар.

фестивалының деткимчези-биле регионнарда организа-таарын планнап, ол ажилды боттандырып чорудуп турар. Оон аңгыда бо ачы-дуза фон-дузу "Улуг гастрольдар" про-грамма-биле кады ажилда-жылганы чорудар. "Уран чүүл, эртем болгаш спорт" ачы-дуза фондузунуң ачызында чамдык регионнар "Улуг гастрольдар" программаның шиштерин халас көөр аргалыг.

2017 чылда "Улуг гастрольдар" Россияның 83 регионнарының 237 театрларына 1700 шиштерни көргүскөш, рекордту тургускан. Федералдыг телевизия 2018 чылда гастрольдарның географтыг девискээрин улам калбартып, программаже ам-даа чаа-чаа чогаадыкчы коллективтерни хаара тудар сорулгалыг. Чурттуң 250 хире театрлары Россияның 85 регионнарына 2000 ажил шиштерни көргүзерин планнап турар.

"Улуг гастрольдар" телеви-зия программасына Москва-

ның эң хоочун театры "Моссо-вет" бо чылын кирип эгелээн. Күрүнениң Моссовет аттыг ака-демитиг театры 2018 чылда 95 харлаан. "Моссовет" театрың режиссерлары Юрий Еремин, Андрей Кончаловский, Сергей Юрский дээр ышкы Россияның эң-не билдингир театр ажилда-чылары, чонун артистери Сер-гей Юрский, Анатолий Адоскин, Ольга Остроумова, Виктор Су-хорук, Александр Домогаров, Нина Дробышева, Юлия Вы-соцкая, Ольга Кабо, Екатерина Гусева, Гоша Куценко, Евгения Крюкова, Маргарита Шубина, Александр Яцко дээр оон-даа өске кайгамчык талантылыг анык артистер ында ажилдап турар. "Моссовет" Россияның шупту хоорайларына база даш-тыкы чурттарга гастрольдап, оюн-көргүзүүн чонга бараал-гадып, эң-не бедик деңгелде делегей чергелиг театр фести-вальдарына кирип турар.

"Улуг гастрольдар" телеви-зия май 23-24-те Кызылга аал-дап келген. Ол тыва чонга кончуг

улуг өөрүшкү. Найысылалга кел-ген хүндүлүг аалчылар-биле май 23-те Тываның В. Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шии театрына парлаага конференциясы болуп эрткен. Аңаа РФ-тиң Культура яамызының гастроль ажил-чорудулганын деткиир феде-ралдыг төвүнүң удурткучузуң оралакчызы Руслан Курбатов, РФ-тиң культуразының алдар-лыг ажилдакчызы, "Моссовет" театрың директору Валентина Панфилова, РФ-тиң алдарлыг артизи, "Моссовет" театрың ар-тизи Ольга Кабо, РФ-тиң алдар-лыг актеру, "Моссовет" театрың актеру Александр Яцко, ТР-ниң улустуң артизи, Тываның В.Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шии театрының директору Станис-лав Ириль, В. Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шии театрының директорунуң оралакчызы Чыл-гычы Ондар киришкеннер.

Руслан Курбатов "Улуг гас-трельдар" телевизияның дуга-йында чогаалааш, чылыг-чым-чак хүлээп алышкын дээр, өөрүп, четтиргенин илереткен.

Оон соонда "Моссоветтин" ди-ректору Валентина Панфилова театрың ажил-чорудулганың база кады ажилдап турар кол-легалары артистерниң дуга-йында каксы чогаалааш, "Мос-советти" "Улуг гастрольдар" телевизия чалааны дээр, өөрүп четтиргенин илереткен. Моон-даа соңгаар мындыг үнүшкүннерни кылып, кады ажилдажылганы чорударын аазаан.

Келген аалчыларга журна-листер сонургаан айтырыг-ларын салып, солун харыы-ларны алган. Артистер найы-сылалдан ырак эвесте туттун-ган Алдын-Булактың чараш өглеринге кирип, изиг сүттүг шайны ижи, амдангыч чебурек чигенин, Тываның национал музейинге баргаш, скиф алдын-нары көргөни база Тываның каас-чараш агаар-бойдузун магадап чогаалааннар. Эки болгаш багай рольдар, оларны канчаар ойнаарының, ойнап турар ролунга ынак болурун дугайында чогаалап бергеннер.

Тываның В.Көк-оол ат-тыг национал хөгжүм-шии театрының директору Станислав Ириль "Улуг гастроль-дар" телевизия болгаш "Моссоветтин" актерларына бистиң бичи Тывавысты оюн эртпээни дээр, өөрүп чет-тиргенин илереткеш, бир звес көрүкчүлери вис турбаан бол-за, мындыг улуг телевизия хүлээп алыр арга бисте чок дээрзин сагындыргаш, чалаткан аалчыларга, көрүкчүлерге солун шиини эрттирбейн кээр көөрүн күзээр.

"Улуг гастрольдар" телеви-зия Кызылдан чорупкаш, 27-28 хүннеринде Абакан хоорайга оюн-көргүзүүн бараалгадыр.

Айдың ОНДАР.
Бистиң корр.

Эртем-практиктиг конференция

ҮНДЕЗИН ТЫВА ЧЕМНЕР – БОЙДУСТАН ЭМ ШЫНАРЛЫГ

Аш-чем дугайы кижилер үзүңгө солун тема. Инчанмайн канчаар, хүн үрүде чемненип турар ий, ылаңгыя амдангыч чемнер чооглаарына дыка наа бис. Чоннарның канчаар аштан-чемненип оруурунга хамаарыш-тыр даштыкыларның кир-киргези-биле регионнар азының эртем-практик-тиг ийи дугаар конферен-циясы май 25-те Кызылда Тыва үндезин культура үнүңгө болуп эрткен.

Оон 120 киржикчинге, даа чылганнарда ТР-ниң аңгы Даргазының ора-лазы Шолбан Хоппа, кадык-чал сайыды Орлан Дон-дубсанур аймактың кадык-чал эргелелиниң даргазы Тонбаяр Байыр чедирген-

директору, химия эртемнериниң кандидаты Кара-кыс Аракчаа башкарып эрттирген.

Эртем-практиктиг конферен-цияга сайгарган айтырыглар кон-чуг чугула болбайн аан, чүге дизе шын чемненилге кижиниң кадык-шылы база оон амыдыралының кадык-чаагай овор-хевири-биле холбаалыг. Илеткелдер-даа эңдере, кандызы-даа бар-ла. Россия Федерациясының чонунуң кадык чаагай чемненил-гезиниң 2020 чылга чедир күрүнө политиказының Тывада боттанылганының дугайында илеткелди медицина эртем-нериниң кандидаты, кадык кам-галал сайыдының бирги ора-лакчызы Белекмаа Монгуш кыл-ган. Тыва чонунуң шаг-төөгүдөн чаңчылчаан чемнериниң тала-зы-биле илеткелдер онзагай болган. Тываның гуманитарлыг болгаш тускай шинчилелдер институтунуң эртем ажилдакчы-зы Асияна Ондар, Хакасияның дыл, чогаал, төөгүнүң эртем-шинчилел институтунуң база «Хуртуяхтас» музей-заповед-никтиң эртем ажилдакчызы Леонид Горбатовтуң илеткел-деринде тыва далган (талган), хойтпак (айран) дугайында дыңнадыгларын чылганнар кончуг сонургааннар.

Саян-Алтай даг эдээниң көшкүн чоннарының үндезин чемнери колдуу демей дээр-зин Леонид Горбатов илетке-линге демдеглээн. Ол дээр-

ге азырап өстүрүп чорааны малының эдизинден, сүдүндөн аш-чемнер болгаш далган-та-раазы. Хоорган, соктаан далган ышкыш тодуг, ажыктыг чем чок. Далганда макро, микрэлемен-тилер, клетчатка, витаминнер бар, ол ижин-баарның ажилын экижидер, иммунитет бедидер, организмден хоралыг чүүлдерни үндүрүп арыглаар. База ак чем-нер: хойтпак (айран), ааржы, курут, итпек дээр өске-даа чем-нер ижин-баар үрелгенде, оон ажилын шын кылдыр аялап тургузар. Хойтпак ышкыш ажыг ак чемнер ылаңгыя хөмүр-даш одап турар черлерге эң ажыктыг деп Леонид Васильевич онза-гайлады. Организмде холестеринни үндүрер, нерв системаны экижидер, аминотуксус кисло-тазы хөй. Хойтпак – бойдустан антибиотик. «Пантин-прови» дээр хөлчөк рекламалап турар шампуньда сарыг-суг немел-каан, өске-даа улуг өртектиг косметика продукциясында са-рыг-сугну үндезилеп алган (оон кайы хирезин кым билер боор?).

Эртемден оон-даа ыңай хакастарның эрте-бурунгудан чүнү чип чораанын төөгүп бер-ген. Олар ногаа, чимис аймаан база хөй ажыглап чорааннар. Далган-тараадан чемнери 35 я-зылыг. Генер деңгелде орга-низм үндезин, чемнерин сактып, чоруур. Ынчангаш далган-тараа, хойтпак дээр ышкыш чемнерни Саян-Алтай даг эдээниң көшкүн

чоннарының салгалдары амгы үениң чемнери-биле чергелеш-тир (фастфудтан ойталааш) ажыглаарын ол сүмелээн. Ха-касияда Тун-айран байырла-лын эрттирери чаңчыл болган. Бистиң Тывага хойтпак үези эгелээр, хойтпак байырла-лын чүге эрттирип болбас деп? Ол дээрге эм болуп чоруур ак чеми-виске, эрте-бурунгулары-виска хүндүткел-дир.

Барыын Моолдун малчынна-рының чиг сүт ижеринге болгаш оон ужуң бруцеллезтан аарып болурунга хамаарыштыр илет-келди Убсанур аймактың Төл эмнелгезиниң өөредилге бол-гаш шинчилел албанының на-чальниги Б.Дэлгэрмаа кылган. Моол малчыннар чиг сүт ижер, чиг баар чииринге ынак чон-дур. Ынчангаш амгы үеде ол арай таарышпас дээрзи илеткелден билдинген.

Олышкыш Убсанур аймактың чонунуң дусту чеминге ажыглап турарының дугайында солун илеткелди Убсанур аймактың кадык камгалал эргелелинде хөй-ниити чемненилгезиниң килдис начальниги Г. Ууган-туя илеткеп чогаалаан. Дустуг сүттүг шай ижери тываларның база чаңчылы. Чеминге хөй дус ажыглаарга, ол организмге чыг-лыр, оон ужуң хан базыышкыны улгадыр. Мону арай шеглээр чугула.

Чаңчылчаан национал чем-нерниң тываларның диште-

ринге салдарының дугайында Кызыл хоорайның стомато-логия поликлиниказының кол эмчизиниң эмнээшкын талазы-биле оралакчызы, медицина эртемнериниң кандидаты Юлия Байыр-оолдун илеткели база солун болган. Амгы үеде хөй-ле чигирзиг чемнер чип турар бис. Ол дээрге чаңчылчаан чемненилгеден хооруганы-вис ол-дур. Ынчангаш моон салда-ры-биле диштеривис аарыыр, диш эмчилеринче халчырынга өй апарган бис. Шаанда, көшкүн Тыва үезинде Россиядан бөлүк эмчилер Тывага экспедиция кылып чорда, оларның аразын-га бир диш эмчизи чораан. Ол эмчиге ажил шуут тывылбайн барган-дыр, чүге дээрге көшкүн тываларның диштери шупту кадык болган. Ол дугайында Кара-кыс Донгаковна илеткелге немел дыңнатты. Моон ам кан-дыг түңнел үндүрүп ап болуру-вус илдең ышкыжыл.

Ындыг хевирлиг солун илет-келдер-ле ук конференцияга хөй болган. Түңнелинде регионнар аразының эртем-практиктиг II конференциясының резолюция-зын хүлээп алган. Шын чем-ненилгени чон ортузунга неп-тередип суртаалдаар ажылды шапкынчыдарын ол документи-де айткан. Илеткелдерни база ном кылдыр парлап үндүрери көрдүнгөн. Кол-ла чүве – кижилер бүрүзү бодунуң кадыкшылынче сагыш салыр, амыдыралдың ка-дык овор-хевири-биле турар улуг. Шын чемненилгениң дүрүмнерин сагыыр, ажыктыг тыва чемнер-же эглип, оларны шын кылып өөренир, шын ажыглаары чугула дээрзи билдингир.

Надежда ЭРГЕП.

Чагаалар аразындан

ӨЛЧЕЙ КЕЖИИН ШАҢНАП ӨӨРТКЕШ...

Эгээртинмес байлаа-биле шиметтинген
Эртинелиг Сүт-Хөлүмче дужаал бээрге,
Эрес-дидим, чалыы шаамга чалгынналып,
Эмчи эртем чедип алгаш, ажылдаан мен.

«Тудугжу» бооп ажылда дээш улуг эмчи
Дужаал бижээш, эки сеткип, чагыын берген.
Кады кошкак, сааттыг божуур иелерни
Хайгааралга ап, божуткулап эгелзэн мен.

Өпөяларны чырык черге бодарадып,
Өлчей кежиин аалынга шаңнап өөрткеш,
Өөрүшкүдөн оду чайнаан карактарлыг
Өгнүң ишти иелерни чиигеткен мен.

Сырты саадааш, ханзырааннар
Чиигээн соонда бергедээрге,
Хөөкүй ие амызын ап, холдап уштуп,
Холгаарлаваан чүвем-не чок, ажыл ыңдыг.

Демир кара херекселдер, шприцтер...
Резинден кылган капелницааларны
Каш катап дезрастворга суп, арыглап чуп,
Хайындырып, бусталдырып турбаан дээрл.

Ол хире бөдүүн, тапталышкын үезинде
Оспаксырап, харып, кузуп, «реакциялаан»

«Амы-тыным кесте келген, халаптыын» дээр
Аарыг кижиги туруп көрбээн, шыны херек.

Кады демниг, ажыл кылып чораанывыс
Карак кызыл, мергежилдиг эмчилерим –
Чылаасовна, Бавуковна, Кужуевич
Чүрээм душта уттундурбас маадырларым.

«Үнүүшкүнүг бригада» эмчилери
«Бортовая» машинага олурупкаш,
Тайга черде малчыннарны кежиин дээштиң,
Даңгаар эртен ырлашышаан үнүптер бис.

Хензиг чаштар «профессору» Кара-Кат эмчи,
Кедергей ырлаар диш эмчизи Марта Кыргыс,
Терапевт, гинеколог, лаборант, лор эмчи –
Дээштиг дуза чонга өргээш, орай кээр бис.

Малчыннарның турлагларын, фермаларны
Манаг чокка кезип, көрүп, шинчип, эмнээш,
Иштиг-сааттыг херээженнер учетка ап,
Лекция номчуп, концертивис көргүзөр бис.

Эмнелгениң быжыг, турум коллективинге
Эң-не нарын профэвилели удурткаштың,
Эмнелгелер аразында көрүлдөгө
«Лидер» болуп, шаңнадып-даа чордувус чоп.

Аар-берге ажылым-биле каттай хаара
Ажыг-шүжүг, аар чүк база мени ойбаан,
Өскүс арткан ажы-төлүм түрөтпес дээш,
Өмөк болур даңгыраамны аашкынган мен.

Амыр-дыш чок чуртталгамны чуруп ора,
Аарыг-аржык ушкашканын миннип ор мен.
Профессионал, янзы-бүрү аарыглардан
Каш катап кезиштинер эртпээн дээрл.

Ажылымның түңнелдерин санаар болза,
Алды удаа шылгаттырып бадтыкааным,
«Дээди категорияның акушерказы» –
Деннеп четпес бедик адым – чоргааралым.

Дөгөрезин бижиир болза, төттүнмес хөй,
«Төөгүнүң төөгүзү» деп-даа болур.
Чаңгыс салгаш, октап турар шприцтерлиг
Шагның дүрген эргилдези адаарганчыг.

Амгы шагда медицина хөгжүлдөдө –
Аппаратура, эмнелгелер чаартылгада.
Эгээртинмес чону-биле тыны тудуш
Эмчилерге акша-шалың немешсин-не.

Эмчи кижиги ажылы дег харысалгалыг
Ажылды мен кажанда-даа көрбээн боор мен.
Амы-тын дег өрттээ турбас, нарын алдын
Эртинени черден каскаш, тыппас боор мен.

Раиса ХОВАЛЫГ (Мо)
РФ-тиң кадык камгалалының терг

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

А ТЫ УЖЕ В КАТАЛОГЕ?

www.madeintuva.ru

2-18-88, (905) 920-8899

Сделано в Туве

КАТАЛОГ МЕСТНЫХ
ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ

РЕКЛАМА в газете «ШЫН».

8(39422)2-18-10, 89235522070,

89293589721

КАРКАСНЫЕ ДОМА

Преимущества каркасного дома:

- Теплый
- Маленькие затраты на отопление
- Не надо ждать усадки
- Теплый пол
- Быстрое возведение «под ключ»

СТРОИМ:*

ДОМА

ПРИСТРОЙКИ

ГАРАЖИ

ОБЩЕЖИТИЯ

ТОРГОВЫЕ ПАВИЛЬОНЫ

УБИРАЕМ ВАШУ КРЫШУ И

НАДСТРАИВАЕМ 2 ЭТАЖ

ТАКЖЕ ОКНА, ДВЕРИ,

ФАСАДНЫЕ РАБОТЫ

4м

24м²

6м

36м²

9м

54м²

240 тыс. руб.

360 тыс. руб.

540 тыс. руб.

МАТЕРИАЛ+РАБОТА

Сертифицировано. Реклама. ИП Монгуш Р.Ж. ОГРН 308171932200016

Компания «СтройМастер»

ул. Кочетова, 162/1 (возле моста)

8-923-555-77-27

10 ЛЕТ
НА РЫНКЕ
НАРУЖНОЙ
РЕКЛАМЫ
ТУВЫ

Скоро открытие!

ГОРСВЕТ
ЭЛЕКТРОТОВАРЫ

РАБОЧАЯ, 2

г. Кызыл, ул. Рабочая, 208

Тел. 2-19-94, 8-923-269-1021

Город

Вашу рекламу прочтет вся Тува
на страницах газеты «ШЫН».

«ШЫН» – газета, которая
распространяется по всей
территории республики.

Т: 2-18-10.

КУПЛЮ
АВТО

по выгодной
цене.

Тел.

8-923-385-70

АВТОУСЛУГИ до 3-х тонн, по
городу и за пределы. Мебель-
ная будка, цена договорная.
Тел. 8-901-644-7009,
8-923-383-7359
ОГРН 316171900054579

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ
на «КамАЗе». Гравий. Песок.
Глина. Отсев. Щебень. Уголь.
ОГРН 314171924100018
Тел. 8-923-266-18-88

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ:
«ГАЗель-Некст», (термобуд-
ка, 2т.) по городу и за Саяны.
Грузчики.
Тел. 8-905920-2290 Андрей

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ:
«Хино» (3 т., будка) по городу
и за пределы. Есть грузчики.
Тел. 8-923-263-3618, 8-983-
593-4967

АВТОГРУЗОПЕРЕВОЗКИ:
4,8 т., 25 куб.м. Межгород;
1,5 т. по городу Плотников С.В.
Тел. 8-923-265-9802, 8-983-
368-5054

Бригада «Авырал». СТРОИМ
ДОМА, БАНИ, гаражи, евро-
ремонт, гипсокартон, панели,
ламинат, заливаем фунда-
менты. Качественно, в срок.
Оплата по договоренности.
Тел. 8-929-315-5748, 8-905-
920-5748

БУРЕНИЕ СКВАЖИН на воду
ОГРН 316171900058300 Рабо-
таем круглый год 8-913-356-
7502 Кредитование через АО
ОТП Банк, АО «АльфаБанк»

БУРИМ СКВАЖИНЫ на воду.
Выезд в районы.
Т. 8-923-549-70-20
ОГРН 311171925600012

Вавилин ээтпээнде 12 сот-
ток чер садып турар, 180мун
рубльга. Харылзажыр тел.
8-923-268-8225, 8(39422)2-
85-56

ГРУЗОПЕРЕВОЗКИ: легковой
фургон от 300 р., грузовик от

500 р. – ПЕРЕЕЗДЫ, ГРУЗЧИ-
КИ, длина борта до 5 метров.
Тел. 8-923-264-0440

ГРУЗОПЕРЕВОЗКИ: по горо-
ду и районам. Грузчики.
Тел. 8-929-316-4271

КУПЛЮ ЯПОНСКОЕ АВТО в
любом состоянии, после ДТП,
проблемные, неисправные.
Viber, Whatsapp 8-913-445-
3999

КХН Кызылдың чер өрүмнээр
компаниязы КУДУКТАРНЫ
КАЗЫП КЫЛЫП ТУРАТ. Ко-
жууннарже үнүп турар.
Тел. 8-923-266-6104,
8-913-347-0005
ОГРН 311171925600012

Кызыл хоорайда Дружба 55-
те дыштанып хонар Хостел
ажылдап турар. Иштин-
де телевизор болгаш амгы
үениң чымчак оруннаны бар.
Паспорттук болур. Чаңгыс

оруннун өрттээ – 400 рубль.
Харылзажыр телефону
8-923-262-6180.

Набираю группу монгольско-
го языка. Тел. 8-923-543-9383

СВАДЕБНЫЕ ПЛАТЬЯ. Ул.
Полевая, 6. Тел. 8-923-552-
3932

ОТДЕЛОЧНО-СТРОИТЕЛЬ-
НЫЕ РАБОТЫ квартир,
домов, офисов, магазинов,
коттеджей «под ключ»! А так-
же мн. др.
Тел. 8-983-592-3559,
8-923-540-1301

ПАМЯТНИКИ мрамор, гранит,
гравировка портретов, фото-
керамика, установка. Правый
берег, пер. Саянский, 23.
Тел. 8-913-359-9494,
8-923-380-9494

ПИЛОМАТЕРИАЛ, брус, ка-
питалка, доска, заборная,
прожилины. Доставка. Кредит

Русфинанс Банк
Тел. 8-923-383-1575 ОГРН
307246831700175

ПИЛОМАТЕРИАЛ В АССОР-
ТИМЕНТЕ комплектация на
дома, бани, гаражи (стены
наружные и внутренние,
лаги, пол, потолок, крыша); по
индивидуальным размерам.
Доставка в город бесплатно.
Адрес: Каа-Хемский р-н, с.
Дерзиг-Аксы.
Тел. 8-960-778-9624, 8-923-
375-9926.

Малчыннар турлагларынга
СУГ КУДУКТАРЫН өрүмнөп
казып турар.
Тел. 8(39422) 5-10-30, 8913-
444-44-05

Пиломатериалы хорошего
качества в наличии и под
заказ:
Брус 18*15-6шт в кубе 7000р.
18*10-9шт 7000р. 18*0.40-
21шт 7000р. 18*0.40 2 сорт- 21
шт 6000р. 18*0.30-28шт 7000р.

18*0.30 2 сорт - 28 шт 6000р.
Необрезные доски 24
5000р.

ПРОЖИЛИНА (херим ку)
250р за штуку.
ВСЕ МАТЕРИАЛ ДЛИННО
6,5метра.

ПРИНИМАЕМ ЗАКАЗЫ
ДОМ
Т: 8-933-314-94-74, 8-923-28-
28-20

Хуу чуртталга бажыны туд
алырынга ЧЕР УЧАСТОК
РЫН садып турар.
Тел: 8(39422) 5-00-52,
8923-669-1190

ХОЙ ДУГУН улуг өртөк
хүлээп ап турар Мира 11
ГОРПО База РПС чанында
дугаарлыг газельдин свет
доктаамы.
Тел. 8-923-540-5491

ЧЫЛГЫНЫҢ ХЫЛЫН (чет
кудуруктарын) эки өртөк
садып ап турар бис.
Тел: 8-913-343-6677.

(Телевирлиг үндөзине парлаан)

солунуң сайтызы: //shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru shyntuva@yandex.ru

Неделяның тиражы: 11343 экз. Үндүрүлгениң тиражы: 3781

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың
Информатизация болгаш
харылзаа яамызы.

Кол редактор
А.С. ШОЮН

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүн
адреси: 667000. Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100, каб.: 29-32

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор А.С. Шююн – 2-01-35.
Кол редакторнун оралакчызы Д.С. Монгуш – 2-17-91.
Секретарь В.М. Чактар – 2-30-69; тел/факс (394-22) 2-30-69.
Бухгалтерия, реклама, чарлал килдизи (Н.Б.-Б. Оюн, С.С. Кужугет,
А.А. Лагбы) – 2-18-10.
РЕДАКЦИЯНЫҢ КИЛДИСТЕРИ:
Нитиел-политиктиг (редактору Ш.М. Суван, корр. А.А. Ондар).
Экономика, улуттук болгаш көдээ ажыл-агый (редактору А.Н. Соян).
Социал айтырыглар (редактору Н.С. Эргел, корр. Ш.Н. Ховалыг) – 2-17-94.
Культура, чогаал, медээлер база спорт (редактору Э.Н. Кол, корр. А.Д.-Б.
Түлүш).
Очулга (очулдурукчу А.К. Ооржак).
Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак.
Корректорлар А.Ч. Чамзырын, Ч.Н. Мачык.

Расч. счет № 40603810900004000277
Корр. счет № 30101810500000000735
БИК 049304735 ИНН 1701008465
КПП 170101001
ОАО АБ «Народный Банк Республики
Тыва» г. Кызыл.

Харылзаа, информация технология-
лары болгаш массалыг коммуникация-
лар адырынга хайгаарал талазы-биле
Федералдыг албанның Тыва Респу-
блика талазы-биле эргелели «Шын»
солуну 2012 чылдың декабрь 3-те
бүрткүз. Херечилелдин дугаары – ПИ
№ ТУ17-00068.

Солуну «Тываполиграф» ААН-ге парлаан.
(Кызыл, Шетинкин болгаш Краченко, 1).
Солунда парлаттыг материалдарын, ар-
торларының бодалдары редакцияның туруж-
дүүлүгүн барып болур. Айыттыг саннары болгаш
өскө-даа фактылары, дыңнадылары дээр авторлар
боттары харылаар.

Чапыдылга индекс: хуу кижилерге – 11530,
организацияларга – 31730
Солун неделяда үш катап үнөр.
Хемчээли 3 парлаар ама.
Номерни парлалгаже дужаганы:
график езуугар – 21.00, херек кырында – 18.00.
Солун көпбейн барганда, 3-14-94 телефоне доттаар.